

(1) *O lidském chápání*, 2. kniha: O ideách, kapitola 27, § 9 *Osobní identita*: Poté co tu bylo předesláno, jak zjistit, v čem spočívá osobní identita, musíme uvážit, co představuje *osoba*. Myslím si, že to je myslící inteligentní bytost, disponující rozumem a reflexí, která je schopná o sobě uvažovat jako o sobě samé, jako o téže myslící věci v různých dobách a na různých místech; a to činí pouze díky tomu vědomí, které je neoddělitelné od myšlení a – jak se zdá – které je pro ně podstatné. Je nemožné, aby kdokoli vnímal, aniž by přitom *vnímal*, že vskutku vnímá. Jakmile vidíme, slyšíme, čicháme, chutnáme, cítíme, hloubáme nebo něco chceme, víme, že tak činíme. Takto je tomu vždy, pokud jde o naše přítomné počítky a vjemy; a díky tomu je každý pro sebe tím, co nazývá *vlastním já*; v tomto případě se neuvažuje o tom, zda jedno a totéž já trvá dále v téže či rozličných substancích. Neboť vzhledem k tomu, že vědomí vždy doprovází přemýšlení a právě ono působí, že každý je pak tím, co nazývá vlastním já, takže se právě tím odlišuje od všech ostatních myslících věcí a jen v tom spočívá osobní identita, tj. totožnost rozumové bytosti. A jen tak daleko, kam až může toto vědomí sahat zpět k nějaké minulé činnosti či myšlence, tak daleko sahá identity oné osoby; je to totéž vlastní já nyní, jakým bylo tehdy; a právě prostřednictvím téhož vlastního já, spolu s tím jeho přítomným, které o tom nyní uvažuje, ona činnost byla tehdy provedena.

(2) § 15: A takto si dokážeme bez sebemenších potíží představit, že při vzkříšení může jít o jednu tutéž osobu, třebaže tělo by svým provedením či jednotlivými složkami nebylo přesně jedním a týmž, jakým bylo v původním pozemském životě; a to na základě toho, že s duší, která obývá tělo, je spojeno jedno a totéž vědomí. Při změně těl by k vytvoření identity člověka stačila samotná duše jediné tehdy, kdybychom ztotožňovali duši s člověkem. Předpokládejme, že duše nějakého knížete, nesoucí v sobě vědomí jeho předchozího života, by vstoupila do těla nějakého ševce a oduševnila toto tělo, hned jak by ho opustila jeho vlastní duše. Každý hned nahlédne, že onen švec by pak byl toutéž *osobou* jako kníže a že by byl zodpovědný jen za jeho činy. Avšak kdo by řekl, že to je jeden a tentýž *člověk*? Tělo zajisté patří k pojmu člověka. A domnívám se, že v tomto případě by tělo bylo podle obecného mínění u člověka rozhodující. Neboť duše by přes všechny své knížecí myšlenky z něho nevytvořila jiného člověka. Naopak by onen člověk byl pro každého týmž ševcem – kromě pro sebe sama. Víme, že v běžné řeči se výrazem „tataž osoba“ a „tentýž člověk“ rozumí totéž. Každý má samozřejmě vždy právo mluvit tak, jak se mu líbí; může pro libovolné ideje užívat libovolné artikulované zvuky a měnit je, jak se mu to hodí. Jestliže však chceme zkoumat, co

je základem identity *ducha, člověka* nebo *osoby*, musíme ve své mysli ideje ducha, člověka a osoby přesně vymezit. Když si to ujasníme, nebude pro nás obtížné u každé z těchto nebo podobných věcí rozhodnout, co je totéž a co nikoli.

(3) § 16, *Vědomí tvoří tutéž osobu*: Tatáž nehmotná substance či duše sama o sobě, ať jde o jakékoli místo a jakýkoli stav, tedy nevytváří jednoho a téhož *člověka*. Je však jasné, že vědomí, ať se dá rozprostřít jakkoli daleko, i do minulých věků, spojuje v jednu a tutéž osobu vzdálené existence a činy právě tak jako existence a činy předchozího okamžiku. Tak je všechno, vědomí přítomných i minulých činů, toutéž osobou, již náleží obojí činy. Představme si, že bych si uvědomoval, že jsem prožil Noemovu archu a potopu, stejně jako vím, že jsem minulou zimu viděl povodeň na Temži a že teď píši. Pak bych nemohl pochybovat o tom, že Já, které poslední zimu prožilo povodeň na Temži, vidělo potopu a které teď píše, je totéž Já. Přitom nezáleží na tom, jakou má *substanci*. Ba o právě uvedeném faktu bych mohl pochybovat právě tak málo jako o tom, že Já, kdo toto píše, jsem při této činnosti totéž Já, jímž jsem byl včera, lhostejno, zda mám či nemám tutéž hmotnou či nehmotnou substanci. Neboť pro identitu Já nezáleží na tom, zda přítomné Já má tutéž substanci nebo jinou. Za každý čin, který byl vykonán před tisíci lety, ale který jsem skrze vědomí sebe učinil svým, jsem právně odpovědný jako za to, co jsem vykonal před okamžikem.

(4) § 18, *Kdo se stává objektem odměny a trestu*: Na této osobní identitě je založeno veškeré právo a spravedlnost odměny a trestu, protože každý se zajímá o štěstí a neštěstí kvůli sobě samému, a nezáleží mu na tom, co se stane s nějakou *substancí*, která není spojena s jeho vědomím a není jím ovlivněna. Neboť jak jasně ukazuje uvedený příklad, vědomí, jež by zahrnovalo oddělený malíček, by bylo tímtež Já, jež se včera starostlivě zajímalo o celé tělo jako část svého Já. Muselo by své tehdejší činy uznávat nutně i nyní jako své vlastní. Představme si, že totéž tělo by bezprostředně po oddělení malíčku žilo dále a dostalo by své vlastní zvláštní vědomí, o čemž by malíčku nebylo nic známo. Pak by se tělo o malíček jako o část svého Já nikterak nestaralo, ani by nemohlo žádné z jeho činů uznávat jako své vlastní neboli si je nechat přičítat.

(5) § 20: Ale může se snad namítat ještě toto: Předpokládejme, že bych úplně a neodvolatelně ztratit vzpomínku na určitá období svého života, takže bych si na ně už nikdy nevzpomněl. Nebyl bych pak přece toutéž osobou, která vykonala ony činy a měla ony myšlenky, které

jsem si kdysi uvědomoval, i když jsem je teď zapomněl? Na to odpovídám takto: Musíme si tu uvědomit, o čem se slova *Já* užívá. V tomto případě se jím zjevně míní jen *člověk*. Protože se předpokládá, že tentýž člověk je také tatáž osoba, předpokládá se, že „Já“ označuje také tutéž osobu. Jestliže však by bylo možné, aby měl jeden a tentýž člověk v různých dobách rozličné a nesdělitelné vědomí, pak je nepochybné, že by jeden a týž člověk v různých dobách představoval rozmanité osoby. To je také, jak vidíme, názor lidí tam, kde své mínění vyjadřují nejvážněji. Lidské zákony totiž netrestají blázna za činy rozumného, ani rozumného za činy blázna. Tím činí z člověka dvě osoby. To se také vyjadřuje jistým způsobem v naší anglické řeči, když říkáme, že někdo není „on sám“ nebo že je „mimo sebe“. Takové obraty naznačují, že ti, kteří jich teď užívají, nebo alespoň ti, kteří jich užili poprvé, předpokládali, že se ono Já změnilo, že se v tomtéž člověku už nenachází tatáž osoba.

(6) § 22: Ale člověk v opilosti a člověk ve střízlivém stavu není tatáž osoba. Proč je tedy trestán za čin, jehož se dopustil v opilosti, třebaže si ho potom už neuvědomuje? Nuže, je právě tak toutéž osobu, jako člověk, který chodí ve spánku a koná mnoho jiného, je odpovědný za všechno zlo, které v tomto stavu způsobí. Naše lidské zákony trestají oba s toutéž spravedlností, která odpovídá *našemu* způsobu poznání. Neboť v těchto případech nedokážeme s jistotou rozlišit, co je skutečné a co jen představa. Proto se nevědomost v opilém stavu a ve spánku nepokládá za omluvu. (Neboť trest je sice spojen s osobností a osobnost s vědomím a opilec si svůj čin možná už neuvědomuje, přesto ho lidské zákony trestají právem; neboť čin, kterým je zatížen, je dokázán, zatímco nedostatek vědomí, který ho omlouvá, se dokázat nedá.) Smíme si však snad právem myslet, že v onen velký den, kdy budou odhalena tajemství všech srdcí, nikdo nebude volán k odpovědnosti za něco, čeho si není vědom, nýbrž že každý přijme svou rozsudek podle toho, jak ho obžalovává nebo omlouvá jeho svědomí.

(7) § 7 *Samotné vědomí tvoří vlastní já*: Vzdálené existence může spojit do jedné a téže osoby jen vědomí. Identita substance toho není schopna. Neboť ať je to substance jakéhokoli druhu a ať má jakékoli vlastnosti, bez vědomí není žádnou osobou. Pak by mrtvola mohla být právě tak osobu jako jakákoli substance bez vědomí.

Předpokládejme, že bychom si mohli představit dva druhy vědomí, jež by byly činné samostatně a nepřenositelně v jednom a tomtéž těle – jeden druh vědomí vždycky ve dne, druhý v noci – a naopak jedno a totéž vědomí, jež by působilo střídavě na dvě různá těla. V prvním případě se ptám: Nejsou člověk ve dne a člověk v noci právě tak dvěma samostatnými

osobami jako Sokrates a Platón? V druhém případě se ptám: Nejde při tom o jednu osobu ve svou různých tělech, právě tak jako jeden člověk ve dvou různých šatech je tentýž člověk? Chtěli bychom odpovědět, že je zcela nepodstatné, že v uvedených případech totéž vědomí a různé vědomí náleží jednou téže nehmotné substancí a podruhé dvěma různým nehmotným substancím, s nimiž je tělům dáno. Ať je toto tvrzení správné nebo nesprávné, nemění nic na věcné situaci. Je totiž zcela jasné, že identita osoby by byla v každém případě určena vědomím. Při tom není důležité, zda je toto vědomí spojené s individuální nehmotnou substancí nebo ne. Připusťme, že v člověku si myslící substancí nutně musíme představovat jako nehmotnou. Pak je v každém případě jasné, že tato nehmotná myslící věc se někdy může odpoutat od vědomí minulého a může ho také znovu dosáhnout. To se jeví v tom, že lidé často zapomínají své minulé činy a že mysl nezdědka znovu získává vzpomínku na minulé věci, které jí na celých dvacet let z vědomí vymizely. Jestliže se tyto periody vzpomínání a zapomínání pravidelně střídají každý den a noc, pak máme dvě osoby s tímtož nehmotným duchem, tak jako v dřívějším příkladě máme dvě osoby s tímtož tělem. Já tedy není určeno identitou nebo růzností substance, o níž nemůže získat žádnou jistotu, nýbrž pouze identitou vědomí.

(8) § 24: Ale Já si může představit, že substance, v níž spočívá, existovala už dříve a byla spojena s toutož vědomou bytostí. Jestliže však vědomí odebereme, je tato substance právě tak málo Já a tvoří právě tak málo část tohoto Já jako jakákoli jiná substance. Je to patrné z již uvedeného příkladu odděleného údu, o jehož teplotu, chladu a jiných stavech už nemáme žádné vědomí a který proto patří k Já člověka právě tak málo jako kterákoli jiná částice hmoty ve vesmíru. Totéž platí o každé nehmotné substancí, jíž chybí vědomí, skrze něž jsem pro mne samého Já sám. Existuje-li část její existence, část, kterou přes všech všechno rozvažování nemohou spojovat se současným vědomím, skrze něž jsem pro mne samotného Já sám, pak je to, pokud jde o onu část její existence, právě tak málo mé vlastní Já, jako kterákoli nehmotná bytost. Ať substance myslela nebo vykonala cokoli – na co si nemohu vzpomenout, co nemohu svým vědomím učinit mými vlastními myšlenkami a činy, patří mi právě tak málo – i když to snad myslela nebo vykonala část mne – jako by to bylo myšleno nebo vykonáno jakoukoli nehmotnou bytostí, která někde existuje.

(9) § 25: Souhlasím s tím, že pravděpodobnější názor se opírá o to, že je toto vědomí připojeno k jedné individuální nehmotné substancí, jejímž je projevem.

Ať však lidé rozhodnou tuto otázku podle své náklonnosti, v souladu se svými rozmanitými hypotézami, to však jistě musí připustit každá bytost vybavená rozumem, jež je citlivá na štěstí či neštěstí, že existuje Něco, co je její Já, o něž má starostlivý zájem a jež by chtěla vidět šťastným. Musíme také připustit, že toto Já existovalo v souvislém trvání déle než jen jeden okamžik, a proto jako v minulosti, tak také v budoucnosti bude možná moci dále existovat celé měsíce a roky, aniž bychom mohli jeho trvání stanovit hranice, a že díky témuž vědomí, postupujícímu do budoucnosti, bude moci zůstat tímtož Já. A tak díky tomuto vědomí člověk poznává, že je tímtož Já, jež před několika lety vykonalo určitý čin, na jehož základě je nyní šťastný nebo nešťastný.

V tomto pojetí „Já“ se za to, co je základem téhož Já, nepokládá numerická identita *substance*, nýbrž identita trvajících *vědomí*. V tomto vědomí může být sjednoceno několik substancí a opět od něho odděleno. Tyto substance přitom tvořily část téhož Já, dokud zůstávaly v živoucím spojení s tehdejšími sídly tohoto vědomí. Tak každá část našeho těla, která je živoucně spojena s tím, co v nás má vědomí, tvoří část našeho Já. Ale jakmile je zrušeno živoucí spojení, skrze něž je ono vědomí sdělováno, tvoří to, co bylo částí našeho Já, jeho část nyní právě tak málo, jako je část Já nějakého jiného člověka částí mého Já.

Není dokonce nemožné, aby se (bývalá část našeho Já) v krátké době stala částí nějaké jiné osoby. Tak vidíme, jak se numericky tatáž substance stává částí dvou různých osob, zatímco se při změně různých substancí udržuje tatáž osoba. Kdybychom si mohli představit duchovou bytost, která ztratila všechny vzpomínky nebo veškeré vědomí svých minulých činů, jak je tomu z velké části, někdy také se všemi našimi skutky u našeho ducha, pak by spojením nebo oddělením takové duchové substance byla způsobena změna identity osoby právě tak málo jako změnou nebo oddělením nějaké částice hmoty. Každá substance, která je živoucně spojena se současně myslící bytostí, je částí toho Já, jež pak existuje. Všechno, co je s ním spojeno vědomím dřívějších činů, tvoří také část téhož Já, jež je tehdy a nyní totéž.

(10) § 26 *Osoba jako právníký termín*: Jménem pro toto Já je podle mého mínění slovo *osoba*. Všude, kde se člověk setkává s tím, co nazývá svým Já, může – jak myslím – jiný člověk říci, že je tu tatáž osoba. Je to právníký termín, který se vztahuje k činům a k jejich odměně; proto se užívá jen o rozumových bytostech, pro něž mohou existovat zákony a jež mohou být šťastné nebo nešťastné. Tato osobnost se rozpíná od současné existence zpět do minulosti jen vědomím, skrze něž se na nich začne podílet a cítit se za ně odpovědnou, a přisvojuje si a přičítá minulé činy na tomtéž podkladě a ze stejného důvodu, jako to činí se skutky přítomnými.

To všechno spočívá na zájmu o štěstí, jež je nevyhnutelným průvodním jevem vědomí. Neboť bytost, která si je vědoma radosti a bolesti, si přeje, aby toto vědomé Já bylo šťastné. Proto na minulých činech, které nemůže spojit se současným Já nebo mu je *přisvojit*, už nemůže mít větší zájem než na činech, které se vůbec nestaly. Kdyby pro takové jednání pocítovala radost nebo bolest, to znamená odměnu nebo trest, znamenalo by to, že by hned na začátku své existence bez jakékoli zásluhy nebo provinění byla učiněna šťastnou nebo nešťastnou. Předpokládejme, že nějaký člověk by byl teď trestán za něco, co udělal v jiném životě, o čem by v něm nemohlo vzniknout naprosto žádné vědomí. Čím se takový trest liší od toho, že byl *stvořen* nešťastný? Ve shodě s tím nám i Apoštol říká, že o velkém dnu, kdy se každému dostane podle jeho skutků, budou odhalena tajemství všech srdcí. Rozsudek bude ospravedlněn tím, že si všechny osoby uvědomí to, že ony samy – ať se objeví v kolika tělech nebo spojeny s jakýmkoli substancemi – jsou těmi, které se dopustily určitých skutků a zasluhují za ně určité tresty.